

Woke-kapitalizmus: a kapitalizmus új arca?

(Újmarxista kísérlet az illiberális bal identitáspolitikájának értelmezésére)

Bizonyára sok mindenkit foglalkoztat, hogy mivel magyarázhatók azok az ideológiai változások – nyugodtan nevezhetjük őket elfajzásoknak –, melyek az utóbbi években Amerikából kiindulva Nyugat-Európában is végbemennek. A baloldal felrúgta hagyományos osztályideológiáját, és a szexuális és faji identitásokra helyezi a hangsúlyt. A gazdaság, a vállalatok ezt oly mértékben követik, hogy újabban már woke-kapitalizmusról szokás beszélni. (A *woke*, *wokism* kifejezés éberséget jelent; Amerikában az illiberális bal identitáspolitikájának a megjelölésére használják.)¹

A Louis Vuitton New-yorki székházának bejáratát hatalmas szivárvány-ív díszíti. A vállalkozói kultúra része lett a nemi diverzitás és a queer propagálása, a rasszizmus elleni harc. Ha még ehhez azt is hozzávesszük, hogy a vállalatok élharcosai lettek a klímavédelemnek és a környezetbarát megoldásoknak, joggal kérdezhetjük: Hol vannak már azok az idők, amikor a kapitalistákat kizsákmányolóknak és elnyomóknak tekintettük!... Amikor csak a profit hajhászóit láttuk bennük, és minden földi nyomor és elnyomás okozóit! Ma már az egyes vállalatok azokhoz az NGO-khoz hasonlatosak, amelyek egy jobb világot harcolnak. A monopolizáció, a finánckapitalizmus a múlté! A *woke*-kapitalizmus korát éljük!

Vajon mindez alakoskodás lenne? Csupán a vállalatok marketing-fogása? – mint ahogy a környezetvédelem, a fenntarthatóság és a társadalmi felelősség jelszavait is oly könnyedén és magától értetődően átvették a korábbi években?

Alkalmazkodásuk a korszellemhez, a divathoz? *Alexander Grau*, a *Spiegel* elemzője (2021/48. szám) mindegyre egy újmarxista magyarázatot ad. Szerinte az üzleti életnek ezt az új irányultságát komolyan kell venni. Arra hivatkozik, hogy a tőke érdeke határozza meg a tőkés társadalom arculatát. A kapitalizmus nem csak a gazdálkodás módját jelenti. Túllép a gazdaság keretein, a társadalmat, a mindennapok kultúráját is alakítja, gondolkodását, értékeit meghatározza. Azaz: nem a vállalatok hódolnak az új divatnak, hanem az új divatot (mely jobbik esetben hóbort, rosszabbikban degeneráltság) a vállalatok terjesztik, mert az a monopolizáció érdeke.

Mert gondoljunk csak bele, Max Weber annak idején a kialakuló kapitalizmus fő erényének a mértékletességet tartotta; és hova jutottunk? – A kezdeti polgári puritánság a fogyasztói társadalom individualista hedonizmusába torkollott, mert a tömegtermelés azt lehetővé tette, sőt, igényelte. Az új gazdasági helyzethez új ideológia kellett, és azt meg is teremtették az „önmegvalósítás”, „emancipáció”, „a szubjektum felszabadítása” jelszavaival. Sajátságos

¹ Lásd erről az *Economist* 2021. szeptember 4-i és 25-i számát, valamint elemzésünket: http://utodaink-jovoje.hu/ember/amerika_illiberalis_bal.pdf

módon a baloldali ideológiai követeléseik szolgálták a kapitalizmus új arculatának kialakulásához a múlt század második felében.

Grau azonban a jelenlegi társadalmi-politikai változásokat (konkrétan az új identitások, a woke-izmus megjelenését) is azzal magyarázza, hogy a tőkés termelésnek folyamatosan szüksége van „egy permanens kultúrforradalomra, mely új szokásokat és hagyományokat alakít ki, hogy lebontsa a tőkeakkumuláció útjában álló régiakat”. De hogyan, milyen módon lendítik előre ezek az új szokások és értékek, az új identitások a kapitalizmust, a tőkeakkumulációt? A szivárványos trikókkal és szuvenírekkel? És vajon miért áll a hagyományos szexualitás és a faji megkülönböztetés a tőkeakkumuláció útjában? És miért segíti azt elő az új identitások megjelenése?

A nemzeti- és az osztályidentitás lebontása érthető volt: az osztályidentitás békétlenséget szül, társadalmi zavarokat okoz. A nemzeti identitás a globális tőkeérdekek ellenében hat: akadályozza a tőke globális mozgását és tevékenységét. De mi módon akadályozza a tőke globalizálódását a hagyományos szexuális identitás? És az esetleg még itt-ott felbukkanó rasszizmus – de annyira, hogy azt még utólagosan is oly erővel kell elítélni, hogy az megdicsteleníti az USA történelmi múltját. Ahhoz hasonló érvelésre gondolok, mint amikor pl. annak idején a szingliséget „felkapták”, mert a több háztartás fenntartása jelentősen növeli a fogyasztási igényeket.

Alexander Grau érvelése az ideológia szintjén marad. A továbbiakban tőle idézek. „A modern technológiát gyártó, de a magánéletben a régies elképzelésekhez ragaszkodó konzervatív vállalkozó hosszú távon önellentmondásnak bizonyult.” – Vajon miért? – „Az új emancipációs baloldal tehát végre megadta azt a szellemi programot és a megfelelő életszemléletet, amely legitimálja a mindennapi kultúrában minden társadalmi körülmény megrendülését. ... E fejlődés utolsó állomása a woke-kapitalizmus. Ekkor véglegesen összefonódik az újbaloldali gondolatvilága a globális piacok követelményeivel. Ez ozmózis eredménye a történelem nélküli egyén ideálja, akinek nincs származása, akit nem kötnek a tradíciók vagy egyéb tulajdonságok. Az egyén önmaga terméke. A termelési folyamat logikája teljesen hatása alá vonta az egyéni életet. ... Az Én a termelés részévé válik: élete, teste, neme, identitása.” – A nemzeti, „történelmi” származás elleni fellépés érthető, de a nemi azonosság miért akadály a globális tőkének? Nem gyárthatott eddig is biszexuális, férfiak és nők által egyaránt használható, hordható termékeket?

„Az éltől tartó kontinuitások és kapcsolatok – legyen szó akár a partnerről, akár egy alkalmazottról, vagy a munkaadóról, a woken-kapitalizmus dinamizált világában anakronizmussá válnak. Az üzleti vezetők, a konzulensek és a business schoolok szóhasználata és gondolkodása normatív módon áthatotta a társadalmat. Az embernek kreatívvá és spontánná kell válnia. A piacosodás mindent átfogó világában egyedül csak a tartós imázsok és identitások totális emocionalizálása garantált. Ennek megfelelően az érzések

megsértése a lehető legnagyobb szentségtörés lett. A társadalom 'biztos helyek' együttesévé válik.”²

„Ezért nem véletlen, hogy egy globalizált, deregulált kapitalizmus végső kialakulása a késő '80-as évek óta történelmileg egybeesik a gender-mainstreaming, a posztkoloniális tanulmányok és a fehér kritizmus akadémiai megdicsőülésével és az új woke baloldal növekvő társadalmi meghonosodásával. A wokenek a globalizált kapitalizmus későmodern változatának az ideológiai rohamcsapatai. Lázadásuk el akarja törölni a régi európai kultúra utolsó maradványait is, törekvésüknek a morális szükségszerűség látszatát kölcsönzik és ily módon egy olyan, piackonform világ víziója számára készítik elő a társadalmi talajt, amelyet korlátok nélküli, állandó mobilitásban lévő, önmagukat permanensen újra kitaláló és globálisan fogyasztó egyének népesítenek be.”

„Ez a háttere a konzervatívok és a tőke hagyományos szövetségének, tragikus rangon aluli házasságának. A konzervatívok többsége ezt még ma sem érti meg. E téves egységfront történelmi alapja nyilvánvalóan a konzervatívok és a tőke 19. századi szövetsége a munkásmozgalom ellen. ... De nem nehéz belátni, hogy intézményeiket és kultúrájukat tulajdonképpen a globalizált, minden tradíciót és helyi sajátosságot nivelláló kapitalizmus fenyegeti.”

„Ennélfogva [azok a nézetek, amit egyesek] vallanak, nevezetesen, hogy a konzervatív értékek és a globális finánckapitalizmus összeegyeztethetők, arra utal, hogy nem értették meg a gazdasági rendszerek ideológiai hatóerejét. Aki a Szilíciumvölgyet élte, el kell, hogy fogadja a gender-beszédet is. Aki – amint a baloldal is – a diverzitásra törekszik, az nem harcolhat a globalizáció ellen. A világ a feje tetejére állott, a konzervatívok ma már az utolsó antikapitalisták.”

Amint e hosszú idézetekből is láthattuk, Grau érvelésének pikantériája, hogy szerinte a történelmi baloldal „gyártja” folyamatosan azokat az érveket, amelyek a tőke globalizálódását elősegítik.

Az ember, mindezt elolvashván és megfontolván, hátradülve elgondolkodik: vajon helytálló-e ez a kétségtelenül színvonalas (az eredetiben még jócskán Marx-idézetekkel is megtűzdelt) történelemfilozófiai érvelés? Nekem kifejezetten erőltetettnek tűnik. A globalizálódó tőkének nyilvánvalóan útjában állnak a földrajzi-nemzeti határok és a nemzeti tudatok, és természetes, hogy ezek lebontására törekszik. De a nem csak nemzeti tudatától, de nemi identitásától is megfosztott fogyasztó lenne a jó fogyasztó? És vajon a faji megkülönböztetés bármely formája miért zavarná a globális tőke érdekeit? Valóban a minden sajátosságától megfosztott, arcnélküli világpolgár lenne az, aki – akiknek a masszája – a leginkább szolgálja a globális tőkeérdekeket? „A wokenek a globalizált kapitalizmus későmodern változatának az ideológiai rohamcsapatai” – micsoda újmarxista zagyaság ez! Szerintem olyan újfajta divatról, felturbózott hóbortról van szó, aminek kétségtelenül van alapja; nevezetesen a nők és a homoszexuálisok elleni korábbi (és szórványosan még ma is létező) megkülönböztetések,

---

² A „safe place” az újbeszélben olyan helyeket jelent, ahol a nemi és faji identitás szabadon vállalható.

amit elsősorban a média terjeszt és gerjeszt, és – mint ahogy az lenni szokott – az új divatról senki sem akar lemaradni, a vállalatok sem.

Köln, 2021. december 3.

Kiss Károly

közgazdász és társadalomkutató

<http://kisskaroly.x3.hu/>

<http://utodaink-jovoje.hu/index.php>

(Megjelent a Magyar Nemzet 2021. december 21-i számában:

<https://magyarnemzet.hu/velemeney/2021/12/woke-a-kapitalizmus-vegallomasa>)